

אבות העולם, אברהם יצחק ויעקב, אף הם בנו מזבחות לשמים והעלו עליהם עולות לה'. אף הם, כל מאכלם שאכלו מן החי, היה כמאכל הכהנים שזוכים משלחן גבוה ואוכלים מבשר הקדשים.

אבותינו במדבר, לא הותר להם לאכול בשר תאווה אלא נצטוו להיות מביאים לעזרה שבמשכן זבחי שלמים, זורקים את דמם על המזבח ומקטירים עליו את החלב, ושאר הבשר – הבעלים אוכלים אותו בקדושה, וחלק הכהנים – לפני מן הקלעים שבמשכן. נמצאים גם הם כאבותיהם הראשונים, אינם אוכלים בשר אלא משיירי המזבח בלבד. רק כאשר הרחיב ה' את גבול ישראל, והמקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם, רחוק היה מרוב מושבות ישראל, רק אז הותר להם לאכול בשר בכל גבולם ונחשבה להם השחיטה ששוחטין את הבהמה והעוף כדת, והברכה שמברכין לה' על השחיטה – כמאכל קדשים.

כמה וכמה גדרים של קדושה ודרך ארץ יש להם לישראל באכילת בשר. אמרו החכמים: למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר לשובע; שלא יאכל בשר אלא לתאבון; שלא יאכל בשר בסעודת הבוקר. וכן אמרו החכמים, שכן סורר ומורה נהרג אלא אם אכל תרטימר (משקל גס) של בשר. ברם, הגדולה שבכל הגדרים היא זו שאמרו החכמים, שרק מי שעוסק בתורה רשאי לאכול בשר, ולא הבוטל מתורה.

ללמדנו שישאל שאוכלין בשר, לא להנאת גופם בלבד מתכוונים אלא עבודה יש להם באכילה זו, עבודת שמים.

כל העוסק בתורה והקורא את 'שמע' ואומר: 'זאהבת את ה' אלקיך... ובכל נפשך' – 'אפילו נוטל את נפשך', וכל עצמותיו תאמרנה אתו, הרי הוא ממליך עליו מלכו של עולם ומסור אליו נפשו באהבתו אותו. לפיכך דין הוא שבהתעלות נפשו של זה יהא מעלה עמו גם נפש כל חי שראויה להתעלות ולהיות מובלעת בתוך אבריו וכל עצמותיו. אבל זה שאינו אלא מרדף תענוגות בעולמו – מה חזית להמית נפש כדי להחיות נפש שלך! לפיכך כל כך מרובים הם דיני התורה באכילת בשר, יותר מבכל מאכל אחר, כדי לעשותו בהכשר ובטהרת הגוף והנפש.

משניתנה תורה לישראל, נאסרו להם ולבניהם לדורותם, כל בהמה חיה ועוף טמאים, איסור מפורש. מינים אלה מעולם לא עלו על המזבח ולא הוכשרו לקרבן אפילו בימי נח, וכל שלא עלה על המזבח אפילו פעם אחת – אין לכם בו שיריים...'

(מתוך 'איש וביתו' לרא"א ביטוב, פרק כ. ע"ע פירוש רש"י הירש נח ט,ג)

פרק שלישי; דף מב

'אלו טרפות בבהמה: נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת...' – לעיל (לכ): פרש רבא שחלק מאותן המנויים כאן – נבלות, לפי שאין שחיטתן שחיטה כל עיקר, כגון פסוקת הגרגרת. וכבר כתבו הראשונים (ע' במובא שם), שהמונח 'טרפות' בלשון חכמים, וכן בלשון בני אדם, פעמים משמעותו כללית על כל בשר האסור והפסול, לאו דוקא באיסור 'טרפה' האמור בתורה.

על נקובת הוושט – חילוקי השיטות ופרטי הדינים – ע' בסיכום שבשאלות ובתשובות לעיל דף לב.

'נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת, ניקב קרום של מוח, ניקב הלב לבית חללו...' – בשתי הטרפות הראשונות נקט התנא בשם תואר על הבהמה, 'נקובת... פסוקת...', ואילו בשאר הטרפויות נקט שם פועל – באר מהרא"ל צונץ, לפי ששתיים הראשונות, אם נעשו בדרך שחיטה – כשרה, הרי שלא כל נקב בוושט או פיסוק בגרגרת מטריף. (מובא ב'שיחת חזוּלִין'. וע"ש הסבר נוסף בשם הר"נ משאדיק, וע"ע תורת חיים).

ובשו"ת אבני נזר (י"ד כג) באר על פי מה שייסד, שאיסור טרפה חל ע"י מעשה ההיטרפות, לא מהמצב ההוה, שהבהמה עתה מוטרפת. וגם בהמה שנוולדה טרפה – מ"מ היווצרות מציאות הטרפות הוא האוסר. ועל כן בכל הטרפות שונה התנא בלשון פעולה, 'ניקב הלב' וכדומה – כי פעולת הנקיבה היא האוסרת, אבל בנקובת הוושט ופסוקת הגרגרת, אין השחיטה מועילה כלל, שהרי יש פגם בסימנים עצמם, אם כן באלו האיסור נובע מן המצב ההוה, שהסימנים פגומים – לכך נקט התנא לשון המורה על המצב ולא על המאורע.

(על ראייתו לחידוש זה – ע' להלן נח, ושם מובא מהחזו"א דרך אחרת, פחות מחודשת. ואילה"ק על יסוד זה מרש"י להלן (קג. ד"ה וכגון) שלריש לקיש איסור טרפה לא חל על איסור אבר מן החי אלא רק בשעת מיתתה – והלא אז לא ארעה ההיטרפות – ל"ק, כי בעצם אכן חל האיסור בהיטרפות, ונפ"מ לקוברו בין רשעים גמורים, אלא שאין לוקים מחיים).

'מכלל דטרפה לא חיה. ולמאן דאמר טרפה חיה...' – 'מה שנחלקו חכמי ישראל בטרפה אם היא חיה או אינה חיה – תמוה, היאך לא בדקו הדבר בנסיונות הרבה? – אפשר שקיימו מן הטרפות שהם הלכה למשה מסיני פעם אחר פעם, ומצאו שלא היו מתקיימות שנים עשר חדש, ואעפ"כ מי שראיות חכמתו או קבלתו נותנת לו שהיא חיה, אינו חוזר בו, שהרי אומר שמתה במקרה, כדאמרינן גמירי דאי מבדרי לה סימני – חיה (כלומר, שמא יש להם מרפא ע"י פיזור סם כלשהו, ואין הפגם עצמו מכריח שתמות)... ונפקא מינה – לספק דרוסה ולכל ספק שבטרפות, שמשתיין אותה – אם נתקיימה י"ב חדש בידוע שאינה טרפה'. (לשון הרמב"ן בחדושי. וכע"ז בחדושי הר"ן.

וכן נוקטים להלכה, שהטרפה אינה חיה, ועל כן ספק-טרפה שנתקיימה י"ב חדש – סימן שאינה טרפה. וראה להלן בענין אפשרות הוכחה זו בזמננו).

בעיקר השאלה, באר הרשב"א (בשו"ת, ח"א צח) שהמחלוקת כאן אם יש מיעוט טרפות שהן חיות או כולן מתות לאחר זמן מחמת טרפותן. ואולם יש שכתבו שגם למ"ד טרפה אינה חיה, יש מיעוטא דמיעוטא שחי (ים של שלמה – כאן סי' פ. וע"ע במאירי כאן; רמב"ן עו. תוס' הרא"ש נדה ב: ש"ך ופר"ח י"ד נו, יח; חקרי לב – י"ד כו).

'ולמאן דאמר טרפה חיה מנא ליה?... – אין כאן קושיא מנין שהטרפה חיה – שאינו צריך להביא לזה ראייה מן התורה, אלא כוונת השאלה מה הוא דורש מאותה חיה שאמרנו; – אלא לפי שבתירוץ הוא מראה משם שטרפה חיה, לכך הקשו בלשון זו 'מנא ליה'. (וכן דרך התלמוד בהרבה מקומות, שכשהוא מקשה, מרגיש בתירוץ ועושה הקושיא על דרך התירוץ).

וכן בהמשך ששאלו 'אלא טרפה חיה מנא ליה' – משום שלא דחה את הדרש שבפסוק הקודם, ואם כן משמע חיה אכול שאינה חיה אל תאכל – לכן אמר שיש מקרא אחר המורה שיש חיה שאינה נאכלת. (עפ"י חדושי הרמב"ן והר"ן).

ע' במובא בגטין ו (חוברת ו) שדרך חז"ל בהרבה מקומות להביא ראייה מן הכתוב לדברים מציאותיים, גם בדברים הגלויים לכל. ע"ש בטעם הדבר).

'מלמד שתפס הקב"ה מכל מין ומין והראה לו למשה ואמר לו: זאת אכול וזאת לא תיכול' – פירוש, הראה לו את שורש הטעם לטהרה ולטומאה של כל מין ומין, כי עיקר הדבר אינו תלוי בסימנים, שהם אינם מהוים אלא סימן לטהרה או לטומאה ואינם עיקר הטעם, אלא הטומאה והטהרה תלויים בריחוק המין ובקירובו לקב"ה, ובוזה שתפסו לכל מין ומין הראה לו מפני מה מין זה אינו מרוחק מהקב"ה התופס אותו, ומין זה מרוחק. (עפ"י מהר"ל. השוה גם בפירוש רש"ה – שמיני יא, ד. וכבר הביא כן מהרמב"ם בספר המורה ח"ג מה). וע' גם בשו"ת מהרי"ט (נא).

וראיה לדבר שאין הסימנים סיבת טומאה וטהרה, שאלמלי כן, היה בדין שחולה שצריך לאכול איסור ומאכילין אותו הקל קל תחילה, יש להעדיף להאכילו מבהמה עם סימן טהרה אחד, יותר מבהמה ללא כן סימן, והרי אין הדין כן. ואפילו לפי מה שכתבו התוס' בנדה (נא: ד"ה תרנגולתא) בתחילת דבריהם, ששייך מין בע"ח מסוים שחלק ממנו טהור כי אין בו סימני טומאה, וחלק אחר מאותו המין אסור. וכתבו שאין להתיר משום 'יוצא מן הטהור טהור' כיון שיצא מן האם כשהוא ביצה, ונאסר ממילא ע"י סימני טומאה – גם לדבריהם אלו אין הכוונה שהסימנים מהוים סיבת הטומאה, שאינם אלא סימן, רק שאינו סימן על המין אלא על הפרט. (וכ"כ בשו"ת מהרי"ט (נב) שאין הסימנים סיבה לגורם).

ואולם מדברי הריטב"א בנדה (נא: נראה שיש צד לומר שהסימן גורם לטהרה, שכתב לענין סימני דגים, שלכך פרשה תורה 'סנפיר' אעפ"י שיש לסמוך על קשקשת לבד, כי כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר – 'אולי הוא (- הסנפיר) גם כן גורם טהרתו, ואע"פ שהוא לבדו אינו גורם טהרה' – ואם אינם אלא סימנים, מה מקום לציין סימן שאינו מעלה ולא מוריד כלום, ומה שייך לדבר על 'גורם טהרתו'.

ואולם נראה שאין הפרש בדין דג עם סימן טהרה אחד ובין דג שאין לו שום סימן. וראיה לדבר, שאם יש הפרש ביניהם, מהו שהוצרכו לומר (בגמרא שם ולהלן סו:): שלכך נאמר 'סנפיר' בתורה משום 'גדיל תורה ויאדיר' והלא נפקותא גדולה להלכה, לענין 'הקל קל'. ולכן נראה שדברי הריטב"א אינם שייכים כלל לקביעת הדין אלא למהות ענין הטומאה, וכנראה יש שייכות מהותית לסימני הגוף וההתנהגות, עם טומאת אותם מינים. וכן יש באגרות הראי"ה (ח"א קג) 'כתב רחמנא סנפיר להודיענו הידיעה המופשטת שכח הטהרה מונח בשניהם, וממילא ידענו שאין הסימנים ענינים הסכמיים, אלא שבהם מונחת הטהרה...'. ע"ש. וע"ע בקובץ ענינים להלן ע:

וע' בכורות י' שלר"ש יש חילוק לענין קבלת טו"א בין מין טמא שאין לו סימני טהרה כלל ובין זה שיש לו מקצת סימנים. ויש שהביאו משם ראייה שהסימנים מהוים סיבה לטהרה (ע' בשו"ת דובב מישרים ח"א פח). ואולם לפי הנ"ל יש לדחות שמ"מ לפי מהותם קרובים הם למינים טהורים יותר מהאחרים).

(ע"ב) 'אלא סבר לה כר' שמעון בן אלעזר דאמר כשרה היא' – ואף על פי שטעמו של ר' שמעון בן אלעזר, שיכולה לכוות ולחיות, אינו מתישב עם שיטת תנא דבי ר' ישמעאל שטרפה חיה – מכל מקום תנא דבי רי"ש סבר כדינו של ר' שמעון בן אלעזר שכשרה, ולא מטעמו, אלא סובר שנחתכו רגליה אינה מכלל טרפות שנמסרו למשה בסיני. (עפ"י רמב"ן; ר"ן; מהר"ם).

ככתבם וכלשונם'

הטרפות שמנו חכמים; השתנות הטבעיים ושינויים במיצאי הרפואה
'נמצאו כל הטריות המנויות כשיפרטו, ואפשר שימצאו בבהמה וחיה – שבעים. ואלו הן...
ואין להוסיף על טריות אלו כלל – שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי דורות

הראשונים והסכימו עליהן בבתי דיני ישראל – אפשר שתחיה, ואפילו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות.

וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה, אף על פי שיראה בדרך הרפואה שבידינו שמקצתן אינן ממיתין ואפשר שתחיה מהן – אין לך אלא מה שמנו חכמים, שנאמר על פי התורה אשר ירוך... (לשון הרמב"ם – שחיטה י, ט-ג).

'... ואף בטריפות דמן ארכובה ולמעלה אין מעידין בזמנינו – דמנתחים הרופאים וחיים. ואין לתמוה על זה, דבאמת נראה דברא הקב"ה רפואות אף לטריפות, וכדאמר... אלא שלא נתגלו בכל דור ודור ובכל מקום ומקום. ויש אשר נתגלו וחזרו ונשכחו, והכל ערוך ומסודר מאת הבורא ב"ה בראשית הבריאה, ונמסר לחכמים לקבוע הטריפות על פי רוח קדשם שהופיע עליהם. והנה היה צריך להקבע בב' האלפים תורה, (כדאמר ע"ז ט' א') דיני הטריפות לדורות, וכדאמר (ב"מ פ"ו א') רבי ורבי נתן סוף משנה, רב אשי ורבינא סוף הוראה, ואין לנו תורה חדשה אחריהם, והיו קביעות הטריפות כפי השגחתו ית' בזמן ההוא, ואותן המחלות שהיו פרוונקא דמלאכא דמותא בזמן ההוא, שלא נתן הקב"ה לברואיו או רפואת תעלה להן – המה הטריפות שאסרתן התורה בין בזמן ההוא, ובין בזמן של הדורות הבאים, שמסר הקב"ה את משפטי התורה שלהן לחכמי הדורות ההם.

ואפשר עוד, שלא בהתגלות סמי הרפואה ואופניהם לבד נשתנו בזמננו, אלא גם בשינוי הגופים החיים, כמו שינוי מיעוטי הדם, שהראשונים הוכרחו להקזה, והאחרונים הקזה סכנה להם. וכן בשינוי האקלימים וישר עיני הטבע, וכמו שכתבו תוס'... וכן ביולדת למקוטעין... וכן הרבה. ואפשר דהנתוחים שבזמננו לא היו מועילים בימים הראשונים, וגם אפשר דאינם בכל האקלימים החמים והצנים.

וזה לשון הרמב"ם (פרק י' מהלכות שחיטה הי"ג) 'וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה אע"פ שיראה בדרך הרפואה שבידינו שמקצתן אינן ממיתין ואפשר שתחיה מהן – אין לך אלא מה שמנו חכמים, שנאמר 'על פי התורה אשר ירוך' עכ"ל. ודבריו ז"ל סתומים, שכנראה הוא מקיים אמתת דברי הרופאים, ואם כן איך נתישבו דברי חכמים אשר המה כמסמרות נטועים לעד – אבל למש"כ גיחא. אמנם לענין להשיא את אשתו, כל שיש לו רפואה בזמנו אין משיאין את אשתו...'. (מתוך חזון איש יו"ד ה, ג. ע"ש).

וכעיקרי הדברים הללו, בהבדלים מעטים, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג לו):
'דהנה כתב הרמב"ם 'ואין להוסיף על טרפות אלו כלל... – ולשון זה משמע שלא מכחיש מה שאמרו מדרך הרפואה שמקצתן אינן ממיתין, אך שמ"מ לדין האיסור אכילה מלאו דטרפה, אין לך אלא מה שמנו חכמים.

וטעמו נראה, דאף דלשון טרפה משמע דהאיסור הוא משום שתמות, וכלשון המשנה 'זה הכלל כל שאין כמוה חיה – טרפה' (בחולין דף מ"ב), ולשון הרמב"ם... – מכל מקום הוא הלכה מסיני שהוא דוקא מה שהיתה בשעת מתן תורה טרפה נאסרה מטעם זה דנוטה למות, אף כשישתנו הטבעים באיזה דברים שלא נעשית טרפה ואפשר שתחיה בהן. וכן הוא דוקא מה שהיתה או כשרה בחולי איזה אברים – לא נאסרה, אף כשישתנו הטבעים ותעשה טרפה במכות אברים אלו, דשינוי הטבעים לא יעשו שינוי בהדין. והוא הכרח ממה שנאמר בהלכה מסיני כתנא דבי רבי ישמעאל י"ח טרפות (בחולין שם), ועולא אמר (בדף מג) ח' מיני טרפות נאמרו לו למשה מסיני – ואם היה תלוי במכה שנוטה למות כפי השעה והזמן, או שנימא שליכא כלל מציאות דשינוי הטבעיים בזה – לא היה צריך למסור בקבלה למשה מי הם הטרפות, דהיה שייך שהתורה תסמוך על אומדנא דחכמים, שלכן הכרח מזה שאף בענין טרפות וכשרות לענין

המציאות, אפשר להיות שינוי הטבעיים, כמו שאיכא בכמה דברים, כהא שכתבו התוס'... כן נשתנו לענין טרפות בכמה דברים שאז היתה טרפה ועתה כשרה, ודברים שהיתה כשרה ועתה טרפה, ולכן באה ההלכה לומר שלענין הדין לא ישתנה, שמה שהיתה או אסורה באיסור טרפה הוא לעולם כן, ומה שהיתה או כשרה הוא לעולם כן, וממילא לא היה שייך לסמוך על אומדנא דהרופאים והוצרכה ההלכה לפרש מי הן הטרפות שנאסרו, ובוהו הוי ממילא כנאמרה ההלכה שיהיו שינויים בהמציאות ולא בדין...'. (ע"ש בהמשך, באור כל דברי הרמב"ם בענין. וע"ע שחור ושנה כענין זה בחלק אה"ע ח"ב ג, ב. ועוד שם באריכות בחו"מ ח"ב עג, ד).

א. הנצי"ב (בהעמק שאלה קכה, א; שו"ת משיב דבר ח"ב יז; העמק דבר שמות כב, ל. וע"ע במרומי שדה להלן נז.) באר שיטת הרמב"ם, ששני סוגי טרפה יש; אלו שנמנו בהלכה למשה מסיני, והן אותן המנויות במשנתנו – אפשר שתהא להן לפרקים רפואה בידי אדם, אלא שאינן חיות מעצמן – ומ"מ המה טריפות ואסורות לעולם. (והוא מדרשה המובאת בתו"כ שמיני פ"ג.) ויש סוג נוסף של טרפות שאינן הלכה למשה מסיני אלא משום שברור שאי אפשר להן לחיות, כמו ניטל לחי העליון, וכדומה הרבה – ואלו אינן טרפה אלא באופן שאין להן רפואה. לדבריו מובן היטב לשון הרמב"ם שם ('שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי דורות הראשונים והסכימו עליהן בבתי דיני ישראל – אפשר שתחיה'), שנראה ממנו שאילו היה נודע בודאות על מכה מסוימת שהיא ממיתה – היתה זו טרפה, וכשם שכתב הרמב"ם אודות לחי העליון (ע' בתשובתו לחכמי לונגיל – הובאה בכס"מ ח, כג) – הרי מבואר שאעפ"י שאינה מן ההלכה, כל שא"א לחיות במציאות – טרפה.

ואולם נראה להגביל זאת בשני תנאים; דוקא באופן שהפגם הממית נכלל באחת ממיני הטרפות שנמסרו למשה מסיני, כגון ניטל לחי העליון – בכלל 'נטולה', ודוקא אם א"א לה שתחיה בשום אופן. ועל זאת כתב הרמב"ם, שחוץ מאותן שבעים שנמנו, אין עוד סוג טרפה שא"א לו לחיות, הגם שיתכן מצב שודאי תמות, אך כל שאין בה אחד מן הפגמים שנמנו בהלכה-למשה-מסיני, אין זו 'טרפה'. וכגון בהמה שאכלה סם המות, (כמבואר להלן נח ובתורת הבית דף לז; בית הלוי ח"ב סו"כ לא). ראה עוד בבאור הענין במאמרו של הגרנ"א רבינוביץ, ב'תחומין' ח, עמ' 444 ואילך.

ולכאורה זה שלא כדברי האג"מ, שכל אותן שהיו כשרות בזמנם, גם אם עתה אין להם קיום בודאות – כשרות. וגם דחק שם להגיה בלשון הרמב"ם, ע"ש, ולהנצי"ב – אין צורך, כאמור. וע"ע.

וכעיקר חילוק הנצי"ב צידד בקיצור באחיעזר (ח"א יב, ה – בשיטת הרמב"ן), שכל אותן שנמנו הלמ"מ, אף אם יש להם רפואה בידי אדם – טרפות הן. ודוקא מאותן שלא נמנו, כיון שיש להם רפואה בידי אדם – אינן טרפה.

ובשו"ת דעת כהן (כו, ג ה) כתב, שכל אותן טרפות שמנו חז"ל, הן מחלות 'פשוטות' ולא 'מורכבות', ואילו יתברר מדרך הרפואה על צירוף מחלות, הגורם למיתה, י"ל שהיא טרפה. וזהו יסוד 'תרתי לריעותא' המובא רבות בפוסקים, שחוששים, בגדרים מסוימים, לצירוף מחלות הגורמים להטרפה. ע"ש.

וקרוב לעיקר הדברים כתב בתבואות-שור (לג), שכל שברור וידוע לכל שאינה חיה, כגון שנימוק הלשון עם ה'טוטלת' – טרפה.

ב. לפי הנ"ל יצא לכאורה שבספק טרפות, שהיית י"ב חדש לודא שאינה טרפה – לא תועיל כיום, באותם סוגי טרפות שבזמננו הם חיים, שהרי אין זה מוכיח מאומה, כי גם ודאם אינם מתים תוך י"ב חדש. וכ"כ סברא זו בתבואות שור – ל סק"ו; בכור שור – חולין נח.

ויש להעיר בנידון המדובר באחרונים אודות דקירת מחט בבהמות בין צלעותיהן, שהרופאים נוהגים בה, ודנו להוכיח מכך שעושים כן למאות ולאלפים והם חיים (ע' חכמת אדם כ, ב; מלמד להועיל ט; עמודי אור מט; הר צבי יו"ד יג; שו"ת הגר"י הרצוג יו"ד לו; אג"מ יו"ד ח"א כ. וע' באריכות רבה בשו"ת יביע אומר ח"ח יו"ד ב) – ולפי האמור לכאורה אין כל הוכחה מן המציאות שלפנינו שהם חיים, לענין הדין, להכריע במחלוקת הפוסקים. ואעפ"י שיש לומר שבמקום ספק או מחלוקת אכן יש להכריע מן המציאות, שאין לומר 'נשתנו הטבעים' אלא במקום הכרח. אך לכאורה נראה שבענין חיתוך וניקוב המעיניים

והריאות הלא נוהגים בהם הרופאים כיום לאלפים ולרבבות לעשות לאנשים ולבעלי חיים, וכולם חיים ובריאים – הרי שבסוג זה של טרפות אין להוכיח כלל לעיקר ההלכה. וצ"ע.

ג. אודות הגדרת טרפה באדם, לענין ההורג את הטרפה שפטור ממיתה – אינה תלויה בהגדרת 'טרפה' גרידא, אלא בתנאי נוסף, שאין לו רפואה עפ"י חכמת הרפואה שבאותה תקופה – כן נקטו בהחלט בשו"ת אחיעזר ח"א יב, ה ובשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג לו ובחור"מ ח"ב עג, ד (מובא בסנהדרין עח). וכמו שכתב בחזו"א הנ"ל אודות התרת אשתו להנשא. וכ"כ עוד אחרונים – ע' בשו"ת יהודה יעלה קצג; דובב מישרים ח"ג קכו. וע"ע במצוין בספר 'השתנות הטבעים בהלכה' פרק ד הערה 47.

ונראה לפי"ז שהוא הדין לענין שור טרפה שהרג את הנפש, שאינו נסקל, לפי שהוקש למיתת בעליו (רמב"ם נזקי ממון י, ז) – אין הגדרת טרפה שם אלא לפי אותו זמן. וכן לפי מה שצדדו אחרונים (מנ"ח; אבני נזר) שהעושה בע"ח טרפה בשבת – חייב משום נטילת נשמה. לכאורה אינו תלוי בדין טרפה לאכילה, אלא לפי המציאות באותו זמן, אם יש לו חיים אם לאו.

וכן נ"פ שלענין קבלת טומאת אכלים בדגים שנולדו בהם סימני טרפות (שנסתפקו בזה להלן עה) – נקבע הדין לפי מקומו ושעתו, אם עומד למות אם לאו, ואינו תלוי בדין 'טריפה'. וכן נ' לענין דין המעריך או הנודר דמי אבר שהנשמה תלויה בו, שחייב דמי כולו, ואמרו (בערכין כ) אפילו מארכובה ולמעלה כלומר דבר העושה אותו טריפה (וכמ"ד טרפה אינה חיה) – נראה שיש לילך בכל מקום וזמן לפי הקביעה הרפואית אם יכול לחיות אם לאו, ולא דוקא י"ח טריפות.

לענין פדיון הבן, לתניוק שעבר ניתוח במעיו וכדו' – כל דבר המוגדר כ'טרפה' – בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז צט) כתב לפדותו ללא ברכה, ואעפ"י שהוא בריא ואין חשש למיתתו. ובשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו לב) כתב שיש לפדותו בברכה, ואעפ"י שהוא בהגדרת 'טרפה' – שהעיקר תלוי אם הוא מסוכן אם לאו, והרי הוא חי ובריא.

ד. על עקרון זה, בנושאים אחרים, שדין התורה נקבע כפי המציאות הטבעית והגדרתה בשעת מתן התורה – ע' חות דעת צח סק"ג; שו"ת משפט כהן יד; כד, ה.

ה. עוד בענין מימצאי הרפואה בעניני טרפה, ע"ע בשו"ת הרשב"א ח"א צח (ע' אג"מ שם); שו"ת הריב"ש תמו – מצוטט להלן מו; תבואות שור – ל; בכור שור – להלן נח; שבילי דוד – יו"ד בקונטרס זה הכלל – מובא בשו"ת דובב מישרים ח"ג קכו.

וראה עוד: 'מכתב מאלהיו' ח"ד עמ' 355 (מובא להלן נג); הקדמת 'שיחת חולין'; 'מנוחת אהבה' – במילואים שבחלק ג, (מהדורה שלישית); 'השתנות הטבעים בהלכה' פרק יח. ועע"ש בהרחבה בפרק ד, על שיטת הרשב"א בטרפות).

*

'זאת החיה אשר תאכלו – חיה אכול שאינה חיה לא תיכול'

אשר תאכלו (עם האותיות) בגימטריא: חיה אכול שאינה חיה לא תיכול. (בעל הטורים – שמיני יא, ב עפ"י עיטור ביכורים. ובהפרש אחד.

וברוב ספרי בעה"ט הגיהו 'אשר תאכלו' – שוה בדיוק 'חיה אכול ושאינה חיה לא תאכלו').

דף מג

'למה לי למימר אדום ופנימי לבן? דאי חליף – טרפה' – כתב הר"ן, אין הכוונה שיתחלפו גווניהם זה באודם וזה בלובן, שזה אי אפשר, אלא הכוונה שפנימי יוחלף צבעו באדמימות, שהוא סימן לדרוסה.

ואולם הרמב"ם כתב (שחיטה ז, כא) 'וכן הושט שנמצא העור החיצון שלו לבן והפנימי אדום, בין בעוף בין

אם האדם מחויב חטאת ואמר 'לשם חטאתי', וכן אם יש לו זבח בביתו ואמר 'לשם תמורת זבחי' – שחיטתו פסולה. (וכן בעולת יולדת, לפי הגרסא שלפנינו, אם ידוע שיש לו אשה ואמר 'לשם עולת אשתי' – פסולה. ואולם רש"י נוקט לעיקר כגרסה אחרת, (וכ"ג רבנו גרשום) שבכל אופן כשר, שאם אכן ילדה אשתו – הדבר נודע ומתפרסם, ועל כן אין כאן חשש למוקדשין).

ג. בכל מקום שהמחשבה פוסלת בשחיטה, הוא הדין כשאחזו שנים בסכין ושוחטים – השחיטה פסולה. (אבל כשהבהמה אינה שלו, וגם אין לו בה שותפות – לדעה אחת אין יכול לאסרה במחשבתו, כמוכא למעלה).

דפים מב – מג

עג. א. כמה טרפות נמנו בבהמה, ומהו פירוט המניין?

ב. האם טרפה יכולה לחיות לאורך זמן?

א. תנא דבי רבי ישמעאל, שמונה-עשרה טרפות נאמרו למשה מסיני. ומבואר בסוגיא שבפרטן אתה מוצא יותר, אלא מניין זה כולל את כל הנקובים כאחד, וכן את הפסוקים. (וכבר מנה הרמב"ם ופירט שבעים טרפות).

יש דעות החולקות על מנין י"ח, ולשיטתם כמה מן המנויים כאן אינם טרפות. (עפ"י תוס'). וזה פירוט המנין לתנא דבי רבי ישמעאל:

א. טרפות שע"י נקיבת אברים (וכל נקב – במשהו, ומפולש. ראשונים. וע"ע תוס' נ: לענין המסס) – הוושט (ובכלל זה נתחלפו שני קרומי הוושט, החיצון והפנימי, הרי שניהם כמו נטולים ממקומם ואין לך נקיבה גדולה מזו. רש"י); קרום המוח; הלב; הריאה; הקבה; המרה (– לר' יוסי בר' יהודה, וכן סתמה משנתנו, אבל חכמים חולקים. ניטלה המרה לגמרי – ע' בראשונים כאן ובשו"ת הרא"ש כ, כו. וראה בארוכה בשו"ת יביע אומר ח"ה א); הדקין; הכרס הפנימית; הטחול (לרב עוירא. והי"א בר רב חולק); המסס ובית הכוסות.

ב. טרפות שע"י פסיקת אברים – הגרגרת (שנפסקה לרחבה ברובה); חוט השדרה.

ג. ניטל הכבד. (והמרה נשארה דבוקה בגידי הכבד והסמפונות. תוס'. נחלקו תנאים ואמוראים כשנשתייר הימנו פחות מכזית).

ד. ריאה שחסרה. (ובכלל זה כמה טרפות שבריא, שעיקרן משום ניקוב או חסרון. עפ"י רש"י).

(צ"ל שסובר כר"ש, דלרבנן היינו נקובה – כדלקמן מז: (הרי"ד ויור).

ה. נקרע רוב הכרס החיצונה.

ו. בהמה שנפלה מן הגג.

ז. נשתברו רוב צלעותיה.

ח. דרוסת הזאב, הארי וכו'.

ט. נחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה. ודלא כר' שמעון בן אלעזר שמכשיר. (בכלל זה ניטל צומת הגידין – לחד מאן דאמר. תוס').

י. חסרון חוליות בשדרה. (שתי חוליות לבית שמאי; חוליה אחת לבית הלל).

יא. גלודה (= פשוטת העור. ודלא כר' מאיר שמכשיר).

יב. חרותה (= צימוק הריאה והתקשותה כחריות של דקל).

יג. בוקא דאטמא (= קולית הירך) שנעקרה ממקומה. (רב מתנא. ויש דעות שאינה טרפה אלא בפסיקת הגידים המחברים, או בעיכולם).

יד. לקתה באחת מכליותיה. כן דעת רכיש בר פפא, ועולא חולק. (נקובת כליה – אינה טרפה. רש"י. וע"ע להלן נה).

טו. סימנים שנדלדלו ברובם (שנתלשו בכמה מקומות ומחוברים מעט כאן ומעט כאן. רש"י. ור"ח פרש (עפ"י המסקנא דלהלן מד.), שנתפרדו זה מזה).

טז. נעקרה צלע מעיקרה (שמואל. ויש מצריכים רוב צלעות מצד אחד. וי"א רוב שני צדדים, כדלהלן נב). יז. גולגולת שנחבסה (= שנחבטה ונתמעכה) ברובה, (גם אם לא נפתחה).

יח. נקרע (או ניטל) רוב הבשר החופה את הכרס. (יש מפרשים שזהו 'נקרע רוב הכרס החיצונה' המוזכר לעיל. ונחלקו הראשונים בעומקו של קרע זה. ע' רמב"ם שחיטה ט, ב ובנו"כ; חדושי הרשב"א והר"ן).

ב. נחלקו תנאים האם טרפה חיה לאורך זמן (תנדבר"י; ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל – זוהי טרפה שאעפ"י שחיה – לא תאכל). אם לאו (תנא דמתניתין; זאת החיה אשר תאכלו – חיה אכול, שאינה חיה אל תאכל, וכאילו כתוב 'זאת חיה' – ולא אחרת).

וע' להלן נו בפירוט השיטות על משך זמן חיותה.

(כתב מהרש"ל, שלכו"ע יש מיעוטא דמיעוטא טרפות, שהן חיות).

דף מג

עד. א. כמה מיני טרפות ישנם?

ב. מיני טרפות שע"י ניקוב – האם מועילה להם סתימה טבעית, ע"י אבר אחר הסותם או ע"י קרום שעלה מחמת המכה?

ג. נקבו שני עורות הושט, זה שלא כנגד זה – האם זו טרפה? וכיצד הדין כיוצא בזה בקורקבן?

ד. מה דין ספק דרוסה וכיצד היא בדיקתה?

ה. ישב (= נתחב) לו קוץ בוושט – האם חוששים שמא ניקב והעלה קרום? ומה בין זה ובין ספק איסור, המחייב באשם-תלוי, וכן ספק שנולד ע"י מציאת סכין-שחיטה פגומה, או ספק טומאה?

א. אמר עולא: שמונה מיני טרפות נאמרו לו למשה בסיני; –

נקובה (שמונה טרפות יש בנקובה / תשעה / עשרה – כנ"ל); פסוקה (בשני אברים, כנ"ל); נטולה (בכלל זה גלודה – שניטל עורה. וכן בוקא דשף מדוכתיה, וכן נדלדלו סימנים); חסורה (בכלל זה נחתכו רגליה, וכן חילוף בריאה); קרועה (בשר החופה את הכרס); דרוסה; נפולה; שבורה (בכלל זה עקירת צלע וחביסת גולגולת).

לדעת רכיש יש מין-טרפה נוסף – לקותא (לקתה הכליה).

ב. מרה שניקבה וכבד סותמתה – כשרה (ר' יצחק בר"י בשם ר' יוחנן). וכן ניקב עור אחד של שני עורות הושט, והשני לא ניקב והרי הוא סותמו. וכן ניקב הקורקבן וכיס שלו קיים (– הקליפה הפנימית), או להפך. (וכן ריאה שניקבה ודופן סותמתה (מת.). או סתימת ירכיים בחלחולת (ג.). – כשרה. וכיו"ב שתי אונות שנסרכו להדדי – ע' להלן מו:).

אבל אמר רבא: קרום שעלה מחמת מכה וסתם את הנקב, אפילו סתימה עבה – פסולה, שאין הסתימה מתקיימת. (רש"י. וכתב רש"י ושאר ראשונים, שהוא הדין בכל הנקבים, ולא דוקא בוושט ובריאה. ומדברי